

Lőjegyzékeink vezetéséről.

Irta: *Barthos Gyula*, uradalmi főerdész.

Egyszer már irtam e tárgyról, ezelőtt hat esztendővel. Nagy lelkesedéssel irtam meg akkor a „Vadászlap“-ban vezető helyen egy cikket, sok, a modern vadászgazdát erkölcsileg kötelező tudnivalónak megszívlelésére kértem a hazai vadászközönségnek legalább a szaklapokat olvasó részét s most, hogy a m. kir. statisztikai hivatal által összegyűjtött adatok alapján összeállított „Magyarország vadlelvése“ folytatólag egy esztendőről: ez esetben 1909-ről megjelent, úgy látom, hogy sok javulás történt a lőjegyzéki adatoknak bejelentése, helyesbitése és következőleg összegezése terén is, de még sem annyi, hogy szükségesnek ne tartsam újból tollhoz nyulni ezen nemcsak érdekes, de tagadhatatlanul fontos adatgyűjtés körül mutatkozó hibáknak újabb tárgyalása végett.

A vadászat mesterség is, de tudomány is. Régen a vadászattal akár hivatásszerűleg, akár mulatságból foglalkozók meglehetősen szűk ismeretkör mellett is vadászok maradhattak; a művelt vadásznak azonban feltétlenül jó adag szakismeretre van szüksége, legelsősorban pedig magának a vadászat tárgyának: a hazájabeli állatoknak legalább is enciklopédikus ismeretére. Ferde helyzetbe kerül az a vadász, ki annyiban sincs tisztában az emlősök és szárnyasok rendszertanával és földrajzi elterjedésével, hogy azokat a fajokat sem ismeri fel, melyekre vadászik.

Nem akarok hajszállhasogató lenni! Nem lehet minden vadász szakzoológus, szakornithológus, ki nemcsak felismeri, hanem keresi is azokat a morfológiai vonásokat, melyek valamely állategyedet a fajtól elütővé, variálttá alakítanak. Az itt szóvá teendő természetrajzi értelem megelégszik a vadászat és madarászat körébe tartozó állatfajoknak ismeretével is, mely kötelességszerűleg elsősorban a hivatásos szakvadászokra hárul. Olyan erdőt-mezőt bujó uri puskás mindig lesz, ki pelét (*Myoxus*) lő s nem fogja tudni: micsoda, avagy batlát lát (*Plegadis falcinellus*) és sietni fog ujságba tenni az afrikai szent ibiszekről képzelt észleletét.

Hibás, vagy meg sem történt feljegyzések alapján sok érdekes adat megy évenként kárba a tudományra nézve. Ma a

szakvadász, ki szenvedélyének kielégítésére, avagy hivatalos utánjárásai közben a természet jelenségeinek észrebevételére istenadta jó érzékkel rendelkezik, egyuttal ornithológiával foglalkozó egyén is. Mily nagy kár aztán, ha ő, ki erdőn-mezőn a honi fauna mindenféle érdekesebb és ritkább nemeinek képviselőivel találkozik, s kinek a legtöbbször módjában van ezekből bizonyító példányokat is szereznie, vagy észre sem veszi azokat, vagy legalább is fel nem jegyzi észleleteit.

De tovább megyek. Az így ornithológussá váló vadászember egyben statisztikus is, ki nyilvántartja a madarak szaporodását és fogyását. Tény, hogy a modern gazdasági módok megzavarták majdnem minden madárfajnak ősi biológiai szokásait és kemény próbára tették alkalmazkodóképességeit. A régi számarány egyes madárfajok előnyére, mások hátrányára megváltozott és változik folyton ma is. Ugyan ki tapasztalja ezt tények alapján jobban, mint a hivatásos vadász, ki egész éven át ugyanolyan viszonyok között átmenetesen, egészében és részleteiben maga előtt látja a madarak vonulási, terjeszkedési és kóborlási mozgalmait s ezeket részben — erdőőrei, vadőrei révén is — szabályozza?

Uradalmak: úgy kincstári, mint magánerdőuradalmak, nagyobb vadásztársaságok, de egyének is rendszeres lőjegyzéket szoktak vezetni, melyek mintegy krónikái egy-egy vadászesztendőnek, sokszor egy életnek is. Rendszerint negyedévenként az erdő- és vadőrök behozzák az általuk összegyűjtött, ugynevezett „vadjelvény“-eket, melyeket azonban maguknak az öröknek fajmeghatározásai után szinte lehetetlenség bejegyezni. Ezek az emberek mind más és más néven ismerik a madarak legközönségesebbjeit is: a héja (Astur palumbarius) egyiknek „nagy karvaly“, a másiknak „nagy sólyom“, a harmadiknak „kánya“, a negyedik meg csupán így nevezi: „az a csunya fáczánfogó!“. A réti héják (Circus) egyszer „berki kányák“, máskor „berki sólymok“, majd „fehérszárnyu kányák“, vagy: „örvölyök“; az ölyv (Buteo buteo): „siókánya“ is, „tikhordó kánya is s tudja Isten mi még. Tessék ilyen esetekben kiismernünk magunkat!

Láttam évtizedekre terjedő hivatalos uradalmi lőjegyzéket, melyben a vadréczefélék csak így voltak osztályozva: nagy récze, kis récze, a ragadozók pedig a következőleg: 1. sas, 2. nagy

sólyom, 3. kis sólyom, 4. nagy karvaly, 5. kis karvaly, 6. vércse, szarka. Az ölyv ilyenformán belekerült a „nagy sólyom“, a héja a „nagy karvaly“, a réti héja, a kánya az ölyv mellé a „nagy sólyom“ rubrikájába, a gatyás ölyv (Archibuteo) már mint sas szerepelt. Láttam különben tudományos intézet madártani gyűjteményét is, hol minden gatyás ölyv részben „réti sas“ (Haliaeetus), részben „tollas sas“ (!) néven volt kiállítva, a kigyászölyv (Circaetus) „halászsas“ (Pandion) néven szerepelt, az oly közönséges egerésző ölyv pedig „parlagi sas“ volt.

A zavar tehát meglehetősen általános; természetrajzi szaktanárok sem ismerik a madarakat.

Egy évtized előtt még érthető volt e zavar, de ma már, midőn anyanyelvünkön is feltétlen biztossággal használható fajmeghatározó könyveink vannak, a fentebb példaként felhozott és lépten-nyomon található determinálásoknak nem volna szabad előfordulniok. Amennyiben előfordulnak, természetrajzi ismereteink végtelen fogyatékoságának meglepő bizonyosságai, melyek merőben ellenkeznek a „természettudományok századá“-nak szellemével.

A „Magyarország vadlelövése“ című kimutatás évenként jelenik meg, megyék szerint sorolva fel az elejtett „hasznos“ és „kártékony“ vad számát. Természetesnek tűnik fel, hogy e kimutatások már a dolog természeténél fogva is nem fedhetik teljesen a valóságot és úgy látszik, inkább arra szolgálnak, hogy általános tájékozásul feltűntessék az egyes megyékben a vadászat gyakorlásának intenzivitását. Ismerjük azokat a nehézségeket, melyekkel ilyen statisztikai adatok összegyűjtése jár s éppen ezért, ha e kimutatások számadatai között feltűnően hibásak találtatnának, ezekért — eltekintve az elvétett összeadásoktól — a felelősség azokat terheli, akik a hibás adatokat beküldötték; a statisztikus, ki a nekünk élvezetes és tanulságos áttekintést nyújtó táblázatokat gondosan összeállította, köszönetet érdemel.

Mennyivel becsesebbek volnának azonban úgy ezen kimutatások, mint az uradalmaknál vezetetni szokott lőjegyzékek, ha az illetők adataiknak a szaktudomány által megkívánt osztályozására, az egyes emlős- és madárfajoknak helyes csoportosítására súlyt helyeznének, ahelyett, hogy sokszor az egyedek nem ismerése vagy a különféle és egymástól egészen eltérő fajoknak egy rovat

alá való összefoglalása által az egyes vidékek és közvetve az egész ország állatfaunáját egészen ferde világításban örökítik meg. Az 1909. évi lőjegyzék szerint a magyar birodalomban azon év folyamán 8107 darab sást és 2722 darab keselyüt pusztítottak el.

Hát ezek óriási számok! Ha nem sejtjeném, hogy a fenti összegekben hozzávetőleges számitással legfeljebb 25% az igazi sas (Aquila, Haliaetus, Pandion) és talán csak 10—15% a keselyű (Gypaetus, Vultur, Gyps, Neophron), ugy el sem tudnám képzelni, hogy merre, hol, kik és hogyan (fegyverrel, méreggel, csapdával, fiókáiban és tojásaiban) pusztítják el a fenti nagy ragadozókat hazánkban? Nem csodálkoznék, ha akadna idegen, ki azt hinné, hogy nálunk még a hullák elföldelése nem kötelező; hisz egy országban, hol évenként 2722 darab keselyüt lehet elpusztítani, e dögevők tizezreinek kell kóborolni.

Feltűnő előttem, hogy nekem, ki a keselyűk és sasok elsőrendű fészkelő helyén: a Retyezát-hegycsoport hatalmas területén öt esztendő óta állandóan járok, harmadmagammal csupán öt keselyüt sikerült elejtenem, sást is csupán 14 darabot (hat darab kőszáli és nyolcz darab lármás sást), pedig modern fegyverekkel ugy dög-, mint uhú-lesen, de méreggel is pusztítójuk vagyok.

Hiszen mégis csak hihetetlen, hogy hazánkban jóval több sas ejtessék el, mint például császármadár (6649 darab), amely pedig a hegyeségi erdők övében mindenütt közönséges.

Biztosnak érzem magam abban, hogy a sas e rovatában szereplő számok nagyrészt különféle ölyvek (Archibuteo, Buteo, Pernis, Circaetus) — tehát távolról sem a sasok — töltik ki.

Kiri továbbá a jelzett lőjegyzékből az is, hogy 22.233 darab ölyv mellett 45.453 darab kánya (Milvus?) szerepel! Teljesen lehetetlen arány és a kányák száma olyan összeg, hogy elegendő volna husz esztendőre!

Amily restelni való, hogy hazánkban egy évben 26.072 darab baglyot — tehát 80%-ban igen hasznos madarat — pusztíthatnak el, éppen olyan hihetetlen, hogy 18.040 darab szemes hollót lehessen elpusztítani.

Nem akarok — pedig lehetne — bővebb részletezésekbe bocsátkozni és példákat idézni, mivel biztosra veszem azt, hogy

minden szakvadász egy véleményen van velem arra nézve, hogy a nagy magyar puskás gárda évi működéséről szóló és a nagy nyilvánosság elé adott statisztikai kimutatásokat: a lőjegyzékeket ily felületességgel vezetni — a minden téren törekvő és a vadászat terén a világ előtt domináló, ezer év óta vadászó Magyarországhoz nem illő!

Vannak, sajnos, tapasztalataim arról, hogy szakemberek: erdőtisztek között is — jóllehet a Magyar Ornithológiai Központnak, az angol után a világ első enemű intézményének madárvonulási adatait jórészt éppen a magyar erdőtisztek szolgáltatják — sokan, aránylag igen sokan nem a kellő pontossággal gyűjtik, gyűjtetik és kezelik ezen adatokat, melyek alapján engedtessek meg nekem, hogy e helyen a következők megszívlelésére kérem fel tisztelt kartársaimat:

1. Lássá el magát minden uradalom, erdőhivatal, fáczásos- vagy vadaskert és minden magánvadász megfelelő szakmunkákkal, melyek segítségével zsákmányainak faját meg tudja határozni s egyuttal megismeri a legszükségesebb tudnivalókat az illető faj életmódjára nézve.

Mivel csakis egyöntetű eljárással lehet a vadászati természetrajzi nomenklaturában rendet teremteni, szerezzük meg mindnyájan Chernel Istvánnak: „Magyarország madarai“ című munkáját (a Természettudományi Társulat és az Orsz. Erdészeti Egyesület tagjainak 15 korona) és akiknek módjában van, még ehhez Madarász Gyula dr.-nak ugyanolyan című determináló művét. A Cherneltől adott magyar névsort fogadjuk el addig is mérvadónak, míg néhány jobbhangzású, kevésbé erőltetett új madárnév közösen meg lesz állapítható.

Sikerült meghatározások feltétlenül kedvet ébresztenek az emberben.

2. Iparkodjunk a legszükségesebb természetrajzi ismeretek népszerűsítésére erdő- és vadöreink körében. Ezek puskája végére kerülnek néha a legritkább fajok, melyeknek azonban hideg közönyt nyel bicskássák le csőrét, csüdjeit, mert hát előttük csupán az a kis sovány lőpénz lebeg . . . Szegény emberek! Hogyan találják ők ki az egyes madárfajok legismertebb biztos nevét, mikor senki sem világosítja fel őket?!

Évek előtt megpróbáltam összeállítani egy kis ornithológiai zsebnaptárfélét, melyben felsoroltam a helyi avifauna legismertebb madarait egy kis ismertetéssel kapcsolatban, mely a faji jegyekre és a gazdasági haszonra és kárra terjedt ki. Kiosztottam erdő-őreink között.

Az eredmény egyiknél-másiknál meglepő volt, általában pedig érdeklődést és szeretetet sikerült bennük felkeltenem a madárvilág iránt.

A Herman Ottó által „A madarak hasznáról és káráról“ irt négyszázoldalas könyvnek (ára: 1 K) nem volna szabad hiányoznia egy erdőőr asztaláról sem, hiszen ha a szakember nem törődik ilyesmivel, mit várjunk a fásult nagy embertömegtől?

3. Lőjegyzékeinket vezessük a legnagyobb pontossággal s inkább részletezgetve, mint zavaros összevisszaságban. Legyen külön lőjegyzékünk a hasznos vadról s külön a vadászatilag kártékonyakról; evvel elérjük azt, hogy minden bejegyzésnél külön kell mérlegelnünk az illető állatfaj gazdasági értékét mindaddig, míg a gyakorlat azt köztudatunkba át nem viszi.

Ne sajnáljunk 5—6 rovat helyett akár 20-at, vagy 30-at sem. A csoportosítás még akkor is rendszertani legyen, ha a lőjegyzék összeállítása a lődíj egységárai alapján történik. A lőpénzzel sarkalt erdő- és vadőrök ugyanis rendszerint az év végén szokták megkapni fáradságuk honoráriumát; könnyű tehát a külön-külön kimutatott, de egyformán díjazott ragadozó fajokat egy évben egyszer összegezni, összevonni és az egységárral megszorozni.

Nem hallgathatom el itt annak rövid felemlítését, hogy sok uradalomban oly fajok után is fizetnek lőpénzt, melyeket sorozatos tudományos vizsgálatok hasznosaknak bizonyítottak be (pl. kék vércse, vörös vércse, fehér gólya, vízi rigó) s melyeket miniszteri rendeletek is védelmeznek.

A madárfajoknak eleddig szokásos összevonását egyáltalában ne gyakoroljuk; a keselyű nem sas, az ölyv nem sólyom, sőt másként lődíjazandó a szirti sas, mint a lármás sas, másként a gémekek halasgazdaságban, mint ott, hol csupán átvonulók. Ha lőjegyzékeinkben ki tudjuk emelni külön-külön a fáczánkakasok és tyukok számát, miért keverjük össze három-négy, egymástól sok tekintetben elütő ragadozó fajt egy sorvezetékbe? Mily érdekes

lesz igazán részletezett lőjegyzéket látni majd, mely valóságos faunisztikai térképnek lesz tekinthető s melyet minden természetbarát élvezettel nézhet át!

4. A lehetőleg teljes és a dolog természetéhez mérten megbízható lőjegyzéknek összeállítása az ugynevezett „vadjelvények“ helyes kezelését tételezi fel.

A kártékony emlősök szőrméjük után, avagy az erdő- és vadőr által beadott orr és farkcsúcs útján többé-kevésbé biztosan meghatározhatók; a jellegzetes kártékony madarak bizonyos része szintén felismerhető a lábszájról (csüdről) és az ezekhez csatolható nagyon fontos felső csőkváráról. Biztonság kedvéért azonban — hivatkozással a vadászemberben természetesen kifejlődő látnivágyásra — szoktassuk erdőöreinket arra, hogy a ritkábban feltűnő és időnként, pl. tavaszi és őszi vándorlaskor mutatkozó madárfajok megszerzett példányait friss állapotban, vagy lenyuzva hozzánk beszállítsák. Majdnem minden uradalomban és erdészeti hatóságnál akad egy-egy tiszt, ki nemes passzióval tanulmányozza az állatvilágot, vagy legalább is érdeklődik iránta.

A nehezebb fajtameghatározásokat aztán bizzuk valamelyik központi szaktársulatra, továbbá a megfelelő állapotban maradt példányokat ajándékozzuk oda hazánk tudományos gyűjteményeinek.

Egy erdészeti főiskolánk van és bizony annak állattani gyűjteménye is oly szegényes, mint akár valamelyik vidéki iskoláé, ez pedig nem válik valami nagy dicsőségünkre!

A vadászás mesterség is, meg — tudomány is; csakis az utóbbival haladva és igényeink tágulásával lehet lassanként el-tüntetni azokat a zavarokat, melyek a művelt vadászt és szak-embert lépten-nyomon a gyakorlatban és irodalomban egyaránt bosszantják!

24 24 24